

Мырзақасым М.Е. академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті, педагогикалық факультет, ДФ-41 тобының студенті
(*Ғылыми жетекшісі – п.ғ.м., аға оқытушы Кударина А.С.*)

МҮМКІНДІГІ ШЕКТЕУЛІ БАЛАЛАРДЫҢ САПАЛЫ ӘРІ САНАЛЫ ТҮРДЕ БІЛІМ АЛУЫ – ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІҢ БАСТЫ ШАРТЫ РЕТІНДЕ

Қазіргі таңда барлық әлемде жеке қажеттілікті түзету – педагогикалық қолдау мен бейімдеубаланы емес, балалардың білімділік сұраныстары мен жеке ерекшеліктеріне ортаның, отбасының белсенді қатысуымен білім беру үрдісіне толық қатысуды қарастыратын «барлығы үшін бір мектеп» немесе «инклюзивті білім беру» туралы айтуда. (Д.Митчелл – профессор, Жаңа Зеландия, 1997 ж.)

Қоғамда болып жатқан әлеуметтік мәселелер: отбасылық, экологиялық, экономикалық дағдарыстар жүйке жүйелері бұзылған, әртүрлі психикалық-физикалық аурулары бар, жас ерекшелігі әртүрлі балалардың көбеюіне әкеліп, соқтырып отыр.

Инклюзивті (француз тілінде *inclusif* –өзіне ендіретін, латынша *include* – ендіремін,енгіземін) білім – мүмкіндігі шектеулі балаларды жалпы білім беретін мекемелерде оқыту үшін қолданылатын термин. Инклюзивті білім беру – дамуындағы ерекшеліктеріне қарамастан, білім алуға және әлеуметтік бейімделуге тең жағдай жасау жүйесі. Ол – жаңа ұғым. Инклюзивті білім негізіне қаланған идеология: барлық адамдарға бірдей қатынаста қамтамасыз ету, бірақ мүмкіндігі шектеулі жандарға ерекше жағдай жасау.

Инклюзивті оқыту – адамдармен қарым-қатынаста қажетті қабілеттілікті дамытуға мүмкіндік береді. Инклюзивті білім беру - барлық балаларды жалпы білім үрдісіне толық енгізу және әлеуметтік бейімдеуге, жынысына, шығу тегіне, дініне, жағдайына қарамай, балаларды айыратын кедергілерді жоюға, ата-аналарын белсенділікке шақыруға, оқушыларды шыдамдылыққа тәрбиелеуге, баланың түзеу-педагогикалық және әлеуметтік қажеттіліктерін арнайы қолдау, қоршаған ортаның балаларды жас ерекшеліктеріне және білімдік қажеттіліктеріне бейімделуіне жағдай қалыптастыру, яғни, жалпы білім беру сапасы сақталған тиімді оқытуға бағытталған мемлекеттік саясат.

Инклюзивті оқыту – барлық балалардың мұқтаждықтарын ескеретін, ерекше қажеттіліктері бар балалардың білім алуын қамтамасыз ететін жалпы білім үрдісінің дамуы. Инклюзивті оқыту балалардың оқу үрдісіндегі қажеттіліктерін қанағаттандырып, оқыту мен сабақ берудің жаңа бағытын өңдеуге талпынады. Егер инклюзивті оқытудың оқыту мен сабақ беруге енгізілген өзгерістері тиімді болса, онда ерекше қажеттіліктері бар балалардың жағдайлары да өзгереді. Инклюзивті оқытуды ашқан мектептерде оқыған балалар адам құқығы туралы білім алуға мүмкіншілік алады, өйткені олар бір-бірімен қарым-қатынас жасауға, танып білуге, қабылдауға үйренеді [1].

Инклюзивті білім беру жүйесі кездесіп отырған күрделі проблема – оған қоғам тарапынан туып отырған теріс көзқарас проблемасын жою. Ақпараттың аздығы, қорқыныш, бала құқын аяқасты ету – осының бәрі даму мүмкіндігі шектеулі балаларға теріс көзқарасты дамытады. Бір жағынан, арнайы оқыту әдістемесінің жоқтығы инклюзивті білім беру үшін елеулі қиындықтар туғызады.

Қазіргі уақытта арнайы білім берудегі нақты прогреске бірнеше факторлар:

- мүгедек оқушыларға қатысты үміттің аздығы;
- балаларды оқытуды жүзеге асырушы кадр персоналының әлсіздігі;
- арнайы білім беру жөніндегі ұлттық стандарттардың жоқтығы;
- инклюзивті білім беруге мектептердің дайын еместігі кедергі келтіруде.

«Бәріне бірдей мүмкіндік» принципін ұстанатын инклюзивтік білім берудің енгізіле бастағанына көп бола қойған жоқ. Бұл термин көбіне «Сапалы білім – барлығы үшін» түсінігімен бірге қолданылады. Яғни жалпы білім беретін мектептерде мүмкіндігі шектеулі бала мен басқа да әлеуметтік қорғалатын топтарға жататын оқушыларға өзгелермен теңдей білім беру, соған жағдай жасау. Қазіргі кезде Қазақстанда мүмкіндігі шектеулі балалар көбіне – көп арнайы мектеп – интернаттарда білім алады. Шындығында олар оқшауланған, қоғамдық өмірге аса бейім емес. Мәселенің бұлай қалыптасуына бүгінгі қоғамның да кінәсі бар. Өйткені біз мүмкіндігі шектеулі жандарға мүсіркей қараудан арыла алмай келеміз. Жалпы білім беретін орта мектептерде олардың оқып, білім алуына жағдай жасау енді – енді қолға алына бастады. Инклюзивті білім берудің негізі мектептегі барлық балаға олардың ерекшеліктерінен тыс сапалы білім беру болып табылады.

Л. С. Выготский мүмкіндігі шектеулі бала қалыпты дамыған балалар қоғамынан шығарылып тасталмайтындай оқыту жүйесін құрастыру қажеттілігін көрсеткен. Ол, біздің арнайы мектептердің жетістіктері бар болса да, негізгі кемшілігі олардың өз тәрбиеленушісін – соқыр, саңырау немесе

кемақылды баланы – мектеп ұжымының шектелген шеңберінде ұстайтындығы, барлығы баланың кемшілігіне бейімделген, шектелген дүниені туғызады, барлығы оның зейінін өз кемшілігіне аударады және оны болмыс өмірге қатыстырмайтындығын көрсеткен. Арнайы мектеп баланы шектелген дүниеден шығарудың орнына оның одан да әрі шектелуіне, бөлектенуіне әкелетін дағдыларды дамытады. Сондықтан да, Л. С. Выготский: «Дамуында бұзылыстары бар баланы тәрбиелеу міндеттері болып оны өмірге қатыстыру және оның кемшілігінің орнын толтыруды (компенсация) басқа жолмен жүзеге асыру табылады»- деп санаған [2].

Инклюзивті оқыту жалпы мектептің педагогынан басқаша дайындықты, жоғары мамандандырылуды, шығармашылықты және тәжірибені талап етеді. Өйткені баланың психикалық даму мәселесіне сауатсыздықпен қарау оның жеке басына қосымша кемістіктер пайда болуына себепкер болуы мүмкін. Сондықтан инклюзивтік оқыту тек жалпы мектептердегі педагог мамандардың арнайы дайындықтары мен қайта даярлықтары бар болған жағдайда ғана нәтижелі болмақ. Инклюзивтік оқыту жағдайындағы арнайы түзету көмектерін беретін педагог-дефектологтар жалпы білім беретін мектептердің тәрбиешілері мен мұғалімдеріне нұсқаушылар болуы керек [3].

Мүгедек және мүмкіндіктері шектеулі балаларды инклюзивтік оқыту практикаға мамандандырылған мамандарды даярлау, оларды жалпы түрдегі мекемелерде оқыту үшін жағдайлар жасау және қоғамның мүгедек балаларға деген көзқарастарын өзгертумен бірге – бірте енгізілуі керек.

Қалай десек те, бастауыш сыныпта инклюзивтік білім беруді ұйымдастыру тиімді түрде жүзеге асыруда кездесетін кедергілер мен қиындықтар жетерліктей. Ол жалпы білім беретін мектептердегі мүмкіндігі шектеулі балалар оқу материалын меңгеруде жеке тәсілдің жоқтығы, арнайы түзету, психологиялық, педагогикалық, әлеуметтік қолдаудың жеткіліксіздігі салдарынан әлеуметтік дағдыларды игеруде елеулі қиындықтарға тап болады. Бүгінгі мектеп педагогтары жалпы білім беретін бастауыш сыныптарында мұндай категориялы балаларды оқытудың нақты тәсілдерін әлі білмейді.

Арнайы білім беруді кез келген білім беру реформаларының бағдарламаларына енгізу, жер-жерде кіріктірілген білім беру тұжырымдамасын енгізу, жеке оңалту бағдарламаларын жоспарлау кезінде мүгедек балалардың нақты мүмкіндіктерін ескеру, білім сапасын жақсарту және оны алуға қол жеткізуді қамтамасыз ету, арнайы заңдарды әзірлеу, ерекше білім алу қажеттіліктері бар адамдардың барлық санаттарының құқықтарын қамтамасыз ету - осының барлығы жағдайды едәуір өзгертіп, барлық адамдардың білім идеяларын іске асыруы үшін алғышарттар жасар еді.

Бастауыш мектеп мүмкіндіктері шектеулі балалар үшін «өмірлік орнын толтырудың» тәрбие «институты» болуы керек. Оны оқуға, жазуға, есепке, еңбектенуге оқыта отырып, бірлестік қарым-қатынасын, мәдени тәртіп ережелерін үйренуін, әртүрлі әрекетте икемдерін қалыптастыру маңызды болып табылады.

Сонымен, инклюзивті білім беру жағдайында жұмыс жүргізетін мектептерде білім мазмұнын үш түрлі бағдарлама бойынша реттеген абзал. Атап айтқанда:

жалпы мектептерге арналған типтік оқу бағдарламалары;
 мүмкіндігі шектеулі балалардың ақаулық типтеріне сәйкес арнаулы білім беру бағытындағы оқу бағдарламалары;
 мүмкіндігі шектеулі балалардың психофизикалық ерекшеліктерін есепке ала отырып әзірленетін оқытудың жеке бағдарламасы.

Инклюзивті білім беру мәселесі шет елдерде 1970 жылдан бастау алады, ал 90 жылға қарай АҚШ пен Еуропа өздерінің білім беру саясатына осы бағдарламаны толық енгізді. Ал, біздің елімізде инклюзивті білім беру жүйесінің дамуы туралы ресми дерек «Қазақстан Республикасының Білім беруді дамытудың 2010-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында» көрсетілді. Осы бағдарлама төңірегінде инклюзивті білім беруді жетілдіру мәселелері қарастырылып, 2015 жылға мына міндеттерді шешу көзделген:

- мүмкіндіктері шектеулі балаларды біріктіріп оқытудың модульдік бағдарламалары жасалады;
- мүмкіндіктері шектеулі балаларды жалпы білім беретін ортада біріктіріп оқыту ережесі әзірленеді;
- түрлі кемістігі бар балалар үшін бірігу нысандары анықталады;
- мүгедек балаларға қашықтықтан білім беруді ұйымдастыру қағидалары әзірленеді.

Мемлекеттік бағдарлама негізінде 2020 жылға қарай мектептерде мүгедек балалар үшін көтергіш жабдықтар, пандустар, санитарлық бөлмелерде арнайы құралдар орнату, тұтқалармен, арнайы парталармен, үстелдермен және басқа да арнайы компенсаторлық құралдармен жабдықтау арқылы «кедергісіз аймақтар» құруы жоспарланған. 3030 мектепте мүмкіндіктері шектеулі балаларды

оқытуға және тәрбиелеуге тең қол жеткізу үшін жағдайлар жасалу міндеті (мектептерде педагог-дефектологтардың, балаларды психологиялық-педагогикалық сүйемелдеудің, арнайы жеке техникалық және компенсаторлық құралдардың болуы) алға қойылған. Үйде білім алатын мүгедек балалар жеке мүмкіндіктері мен қажеттіліктері ескеріле отырып, компьютерлік техникамен қамтамасыз ету сияқты істері жүзеге асырылмақшы. Осылайша мемлекетіміз мүмкіндігі шектеулі жандарды әлеуметтік қорғау, олардың қоғамға етене араласуына, оларды оңалту, жұмысқа орналастыру және жана жұмыс орындарын құру, білім алу, оқыту, қайта мамандандыруда қолдан келгенше жағдай жасамақшы [4].

Әр бала үшін ең алғаш мектепке бару ең жауапты да қиын кезең. Ал мүмкіндіктері шектеулі балалар үшін бұл кезең әлдеқайда эмоциялық жағынан да, психологиялық жағынан да ауыр болады. Қазіргі кезде Қазақстан Республикасының білім беру жүйесі инклюзивті білім беру қағидаларына бет бұрды. Бұл арнайы қажеттілігі бар балалар үшін мектептерде, мекемелерде жағдай туғызып, оларды жалпы білім беру жүйесіне қосу. Әрбір бала, мүмкіндігінше қажетті деңгейде білім алуы тиісті.

Бүгінгі таңда іс-тәжірибе көрсетіп отырғандай, елімізге мүмкіндігі шектеулі балаларға білім берудің ұлттық бағдарламасы қажет. Қазақстанда мүмкіндігі шектеулі балалар арнайы мекемелерде оқытылатындықтан, олар өзге балалардан бөлектенген. Бұл мекемелерде көбінесе медициналық әдістемелер қолданылады. Оларда бір жағынан кемістік болғанымен, екінші жағынан олардың да дені сау екендігін түсіндіріп, оларды дені сау балалармен қатар, жалпы ортаға бейімдеу керек. Олардың сырқаты мен өзгешеліктерін ескере отырып, жай мектептің оқу бағдарламасына кіріктірген жөн. Ол үшін мемлекеттік деңгейде стратегиялық реформа жүргізу керек. Мемлекеттік деңгейде мектептерге және мектепке дейінгі ұйымдарға жаңа стандарттар енгізіліп, жүйе өзгертілгеннен соң ғана құрал-жабдықтар мен ғимараттарды бейімдеу қажет[5].

Инклюзивті білім беруді жүзеге асыру үшін белгілі ресурстар қажет, ең алдымен адамгершілік. Негізгі фигуралар болып тәрбиеші мен ата-аналары саналады. Инклюзивті мектептің негізгі принципі—барлық балалар мүмкіндігінше, қиындықтарға немесе олардың арасындағы айырмашылықтарға қарамастан барлық жағдайда бірге оқуы қажет.

Инклюзивті білім беруді дамытуды мүмкіндіктері шектеулі балалардың білім алу жүйесін жетілдірудің басты бағыттарының бірі ретінде қарастырған жөн. Бала және оның ата – анасының тұрғылықты жеріне сәйкес жалпы типтегі мекемелерде мұндай балаларға білім беруді ұйымдастыру оларды ұзақ мерзімге мектеп – интернатқа жіберуден сақтап, отбасында тәрбиеленіп тұруы үшін жағдай жасайды, қалыпты деңгейдегі дамыған құрдастарымен күнделікті қарым – қатынас жасауды қамтамасыз етеді, әлеуметтік бейімделуі және қоғамға кіріктіруге қатысты мәселелерді тиімді шешуге мүмкіндік береді.

Бүгінгі таңдағы Қазақстан Республикасында жүзеге асырылып отырған инклюзивті білім беру жүйесі болашақта еліміздегі білім алуға ерекше қажеттілігі бар тұлғаларды әлеуметтендіру мен білім берудің іргетасы болып қаланбақ.

Сондай – ақ мұндай оқыту арқылы мүмкіндігі шектеулі бала өз қабілетіне сай, ата – анасынан алшақтамай, яғни арнайы мектеп – интернаттарда тұрып оқуға мәжбүр болмай, өзінің тұрғылықты жерінде білім алады. Қоғаммен біте қайнасып, әлеуметтік жағынан бейімделеді. Ал әлеуметтік бейімделу, өз кезегінде, кемтар балалардың қоғамдық ортамен белсенді араласуына мүмкіндік туғызып, жалпы жағдайын жақсартады.

Әр оқушыға арналған жеке даму бағдарламасы олардың өзіндік дарындылығын ашып, өмірдегі өз орнын, өз мамандығын табуға көп көмек болар еді. Осындай орталықтар жұмысын жүйелеп отыратын, мүмкіндіктері шектеулі балалармен жұмыс істейтін медициналық - педагогикалық орталықтарды көптеп ашса, кемтар балаларды зор қуанышқа бөлер еді. Егер жалпы білім беретін ордаларда жоғарыда айтылған ұсынылымдарды есепке алып, сол бойынша инклюзивті білім беретін болса, мүмкіндігі шектеулі балалар да басқа балалардан қалыс қалмайтыны хақ.

Қорыта келе, мүмкіндігі шектеулі балалармен түзету жұмыстары неғұрлым ерте басталса, соғұрлым қайтарымы үлкен болады. Өз уақытында бұл заңдылықты Ян Амос Коменский айтқан болатын. «Барлық тіршілік иесінің табиғаты сондай, – олар икемді болып табылады және нәзік жас кезінде олар тәсілдерді жеңіл қабылдайды, қатайып кеткен соң, оларға қалыптасу қиын болады. Жұмсақ балауызды оларға түрлі пішін беріп сомдауға болады, ал егер қатып қалса, оны сындырап тастау оңайырақ», - деп жазды [5].

Сондықтан бүгінгі күні мүмкіндігі шектеулі балаларды жалпы білім беретін мектептерге кіріктіруді басатауыш сыныптардан бастай отырып, қоғамның көпшілік бөлігінің күшеттерін біріктіру маңызды деп есептейміз.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Рымханова А.Р. Инклюзивті білім беру негіздері (оқу-әдістемелік кешені).–Қарағанды: ҚарМУ баспасы, 2012.– 55 б.
2. Инклюзивное обучение(дидактический материал к лекционному курсу) РИПКСО. Кафедра коррекционной педагогики. Алматы, 2002.- 86 с.
3. Загуменнов Ю.Л. Инклюзивное образование: создание равных возможностей для всех учащихся. Минская школа сегодня. – 2008. - №6. –3-6 с.
4. Борисова Н.В. Инклюзивное образование: ключевые понятие. М.: Перспектива; Владимир: 2009. – 47с.
5. Организационные основы формирования позитивной культуры инклюзивной школы: Методические рекомендации/ под ред. А.А. Айдарбековой, Л.Х. Ермекбаевой, Г.С. Дербисаловой, З.Р. Самигулиной. – Алматы: Национальный научно-практический центр коррекционной педагогики, 2013. – 95 с.

Нестеров А.П., Карагандинский государственный университет имени академика Е.А.Букетова, факультет физической культуры спорта, студент гр. ФКиС-12
(*Научный руководитель – м.п.н., старший преподаватель Назарова А.М.*)

МЕТОДИКА КРОССФИТ КАК ИННОВАЦИОННЫЙ ИНСТРУМЕНТ В ПОДГОТОВКЕ ТЕННИСИСТА

В настоящее время в Республике Казахстан спорту уделяется большое внимание, ввиду того, что он играет важную роль, как в здоровье подрастающего поколения, так и взрослого населения. Кроме того, спорт выполняет функцию инструмента в политике международных отношений. Тому подтверждение слова лидера нашей страны Назарбаева Н.А.: - «Сегодня спорт – это честь и имидж всей страны!»

В целях реализации задач, поставленных перед спортивной общественностью, ведется активная работа по пропаганде здорового образа жизни всех слоев населения и по поиску эффективных средств и методов, позволяющих выйти на новый уровень достижений в спорте.

На сегодняшний день методология кроссфит очень быстро набирает популярность в регионах страны. Современная тенденция уже охватила такие города как Астана, Алматы, Караганда, Шымкент, Павлодар, Кустанай и др. С каждым месяцем все больше спортсменов мирового и регионального уровня, абсолютно из различных видов спорта, внедряют в свой тренировочный процесс методику кроссфит. Из общения с ведущими специалистами (в том числе и с зарубежными) из разных областей спорта, можно с уверенностью заявлять – за методикой кроссфит успешное будущее.

Кроссфит – это система общей физической подготовки (ОФП), функциональный тренинг. Она создана таким образом, чтобы вызвать максимально широкую адаптационную реакцию организма. Атлет получает равномерное и полноценное физическое развитие. Специфика кроссфита заключается именно в том, чтобы не уйти в процессе тренировки в развитие какого-либо одного физического качества, а наиболее всесторонне развить необходимые способности с учетом избранной специализации. Комбинирование тяжелой атлетики, гимнастики, бега, гиревого спорта, упражнений с собственным весом, плавания, гребли дает широкий спектр различных тренировок на каждый день, позволяющих внести разнообразие в тренировочный процесс и сделать его эффективней. Принципы, лежащие в основе системы, позволяют легко адаптировать кроссфитовские тренировки под людей различного уровня физической подготовленности. Кроссфитом активно занимаются десятки тысяч людей во всем мире, среди них – дети и пожилые люди, олимпийские чемпионы и чемпионы боев без правил, полиция и военные, профессиональные спортсмены и просто люди, которым небезразлично их здоровье. Варьируется вес снарядов, нагрузка, интенсивность, но суть программы остается без изменений [1].

Одним из условий достижения успехов в спорте вообще, и в теннисе в частности, является обеспечение высокого уровня физической подготовленности спортсмена. Физическая подготовка теннисиста – неделимое слагаемое тренировочного процесса, предполагающее воспитание физических качеств, проявляющихся в двигательных способностях, необходимых в теннисе.